

АЛЬОШИНА Оксана – кандидат історичних наук, доцент кафедри релігієзнавства і теології, Національний університет «Острозька академія», 2, вул. Семінарська, м. Острог, Рівненська обл., Україна, індекс 35800 (oksanatv1@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-0893-3791>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.1>

Бібліографічний опис статті: Альошина, О. (2020). Основні питання біоетики. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 41, 13–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.1>

ОСНОВНІ ПИТАННЯ БІОЕТИКИ

Анотація. *Метою статті є проаналізувати основні питання біоетики, які торкаються важливих аспектів існування людини в сучасному світі. Серед основних виділяють поняття евтаназії, аборту, використання стовбурових клітин, штучне запліднення, клонування. Розкрито сутність основних аспектів поняття евтаназії та аборту, показано негативний прояв цих питань. Біоетика показала, наскільки суперечливим і неоднозначним є позиція людей і підхід до вирішення цих проблем. Біоетика наголошує на важливості й цінності людського існування та намагається використовувати всі засоби для збереження земного життя. Зокрема, у контексті цього питання християнські церкви також виступають проти впровадження вказаних способів і закликають шукати інші варіанти вирішення цих украй важливих проблем. Однією із запропонованих альтернатив, наприклад, є паліативне лікування, що дасть хворому змогу почуватися безпечно в останні миті свого життя. З'ясовано позицію окремих християнських церков на певні визначені питання. Позиція різних церков, наприклад, православної та католицької, є однозначно негативною. Християнські церкви дотримуються традиційного загальнохристиянського погляду, який уважає подібні дії неприйнятними. Їх представники вважають неприпустимими ці речі й виступають проти абортів, евтаназії, штучного запліднення та, зокрема, клонування.*

Таке ставлення відображено в різних церковних документах. Вони висловлюють твердження, що людина призначена для життя. Будь-яке заперечення цього вважається неприпустимим і засуджується християнськими церквами. **Висновки.** Висловлені твердження свідчать про те, що означені питання є непротиставними й потребують ретельного обговорення та пояснення. Розвиток біології та медицини в поєднанні із секуляризацією суспільства вимагає осмисленої позиції у вирішенні проблем біоетики. Біоетика підкреслює морально-етичний аспект розгляду цих проблем.

Ключові слова: біоетика, евтаназія, аборти, штучне запліднення, церкви.

ALYOSHINA Oksana – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of Religious Studies, National University of Ostroh Academy, 2, Seminarskaya str., Ostroh, Rivne region, Ukraine, postal code 35800 (oksanamv1@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-0893-3791>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.1>

To cite this article: Alohyna, O. (2020). Osnovni pytannia bioetyky [Basic issues of bioethics]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 41, 13–22, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.1>

BASIC ISSUES OF BIOETHICS

Summary. *The article analyzes the main issues of bioethics, which concern important aspects of human existence in the modern world. Among the main ones are the concepts of euthanasia, abortion, use of stem cells, artificial insemination, cloning. The essence of the main aspects of the concept of euthanasia and abortion is revealed, the negative manifestation of these issues is shown. Bioethics has shown that the position of people and the approach to solving these problems are so contradictory and ambiguous. Bioethics emphasizes the importance and value of human existence and tries to use all means to preserve earthly life. In particular, in the context of this issue, christian churches also oppose the introduction of these*

methods and call for other options to address these critical issues. One of the proposed alternatives, for example, is palliative treatment, which will allow the patient to feel safe in the last moments of his life. The position of individual Christian churches on certain issues has been clarified. The position of various churches, for example the Orthodox and Catholic, is clearly negative. Christian churches adhere to the traditional generally Christian view, which considers such actions unacceptable. Their representatives consider these things unacceptable and oppose abortion, euthanasia, artificial insemination, and in particular cloning. This attitude is reflected in various church documents. They claim that man is destined for life. Any denial of this is considered unacceptable and condemned by the christian churches. The allegations indicate that these issues are difficult and need careful discussion and explanation. The development of biology and medicine in combination with the secularization of society requires a sensible position in solving problems of bioethics. Bioethics emphasizes the moral and ethical aspect of considering these issues.

Key words: *bioethics, euthanasia, abortion, artificial insemination, churches.*

Постановка проблеми. Процес гуманізації сучасної науки, що відбувається останнім часом, не може здійснюватися без розвитку етичних принципів. Застосування багатьох новітніх біотехнологій, таких як клонування, генна терапія, синтетична біологія, використання стовбурових клітин, пересадка органів і непередбачуваність їх наслідків, вимагають належної уваги з погляду біоетики. Останнім часом виникло ще чимало нових проблем, вирішення яких тісно пов'язане з біоетикою. Найбільш актуальними з них є захист нанотехнологій, біозахист і біобезпека. Ці питання є важливими в контексті розвитку сучасного суспільства. Тому актуальним видається звернення до дослідження цих аспектів.

Мета статті полягає в розкритті змісту основних проблем біоетики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Масив історіографії, присвячений питанню біоетики, представлений в аналітичних статтях І. Бойко, В. Москаленко, Н. Ішук. Проте вони висвітлювали окремі аспекти цього питання. Сьогодні відсутні вітчизняні наукові розвідки, які б повністю розкривали цю тему. Нині лише зростає інтерес науковців до цієї проблеми.

Методи дослідження. У процесі вивчення проблеми застосовувалися принципи й методи емпіричних і теоретичних досліджень. Принцип об'єктивності дав змогу критично осмислити погляди різних дослідників. Намагання досягти неупередженого ставлення й ґрунтовного висвітлення теми реалізовано шляхом використання комплексу монографій і праць, спрямованих на вивчення цього питання. Відійти від несуттєвих властивостей, зв'язків і відношень предметів у дослідженні проблеми біоетики дав змогу принцип абстрагування. Визначити конкретні результати дослідження допоміг принцип систематизації та узагальнення.

Основний матеріал. У сучасному світі вкрай важливими питаннями для людини є такі поняття, як аборт, евтаназія, використання стовбурових клітин, «*in vitro*», клонування тощо. Усі вони є основними питаннями біоетичної сфери.

З погляду біоетики людське життя розвивається й реалізовує свою програму розвитку, записану в генетичному коді. Відповідно, якщо є життя, значить, воно має й права на життя, право на пренатальну опіку, що дає змогу виявити можливі хвороби й установити процес їх лікування. Сюди варто зарахувати право на ідентичність, право на свободу, право на юридичний догляд, право на тілесну непорушність (Матеріали, 2010, с. 40).

Біоетика намагається показати, що людська істота має бути шанована і трактована як особа від моменту свого зачаття. Саме тому від цього самого моменту потрібно визнавати права особи, серед яких передусім недоторканне право кожної безневинної людської істоти на життя.

До того ж у зв'язку з цим виникає ще одна проблема – це постабортний синдром, адже оцінка біоетикою життя є однозначною: воно має користуватися повагою та про нього повинні піклуватися до самої смерті. І не можна допустити, щоб його зневажали через аборт.

Та, на жаль, багато законодавств не лише нашої держави, а й багатьох інших не передбачає інформування лікарем про жажливий наслідок абортів – *постабортний синдром* – це поєднання психічних симптомів чи захворювань, які можуть проявлятися внаслідок переживань після операції. І це найперше стосується жінок (Москаленко, 2005, с. 79). Тому завданням біоетики є створення реабілітаційних центрів, забезпечення

священиками, кваліфікованими лікарями та психологами з відповідною фаховою підготовкою. Основним завданням має стати збереження життя ембріона в лоні матері та забезпечення нормального стану здоров'я жінки під час вагітності й після пологів.

Найбільше дискусій у суспільстві виникає у зв'язку зі спробами законодавчого розв'язання проблеми *евтаназії*. Евтаназія (гр. *eu* – добре + гр. *θάνατος* – смерть) – практика припинення (або скорочення) лікарем життя людини (чи тварини), яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

Останнім часом відбувається великий розвиток науки й техніки. Завдяки лікарській опіці та профілактиці подовжується пересічна тривалість життя. Водночас відкриття новітніх медикаментів різного типу, від простих пігулок і збільшення можливостей інтенсивної терапії, є причиною того, що деякі хвороби, які колись неминуче вели до смерті, тепер виліковні. Евтаназія – це морально проблема, одна з багатьох, що з'явилися як наслідок цивілізаційного розвитку. У деяких випадках її модно назвати «побічним продуктом» технічного прогресу. Останніми десятиліттями саме цей вислів – «право на гідну смерть» – став особливо популярним аргументом прихильників евтаназії.

Виділяють два види евтаназії. Перший із них – це пасивна евтаназія – зумисне підтримання лікарями терапії, яка допомагає хворому продовжити його життя. Інший вид – це активна евтаназія – введення медичних препаратів або використання спеціальних пристроїв, які викликають швидку та майже безболісну смерть. У наш час до другого виду ще зараховують самогубство з лікарською допомогою: хворий за своїм бажанням просить у лікаря ввести йому препарати, які вкорочують життя.

У сьогоdnішньому технопрогресуючому суспільстві існують ще такі види, як *евтаназія* новонароджених і соціальна евтаназія. Перший із них вид уживають виключно до ще ненароджених дітей із серйозними вадами розвитку. Другий уживається в тому випадку, коли рішення позбавити когось життя залежить від суспільства, яке виходить із міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих осіб дорогими препаратами,

унаслідок використання евтаназії можуть бути збереженими для пацієнтів, які мають шанс на одужання й у майбутньому зможуть повернутися до нормального ритму життя.

Традиційний християнський підхід до цієї проблеми полягає в проведенні відмінності між активною й пасивною евтаназією. Якщо хтось перервав життя безнадійного хворого, давши йому, наприклад, смертельну дозу анальгетика чи снодійного, то це – активна евтаназія. Християни завжди засуджували таку практику. Пасивна ж евтаназія, яка має на меті ненадання безнадійно хворим певних форм лікування, традиційно вважається морально виправданою, якщо тільки мова йде про відмову від екстраординарної, а не від звичайної терапії. Останнє істотно ускладнює питання, оскільки з прогресом медичної технології ті лікувальні заходи, які ще вчора вважалися екстраординарними, сьогодні розглядаються як звичайні. На думку християнського філософа П. Рамсея, лікування має проводитися завжди, виключаючи ті випадки, коли в лікарів не залишається сумніву, що смерть хворого неминуча і близька. Він виходить із переконання, що ми завжди, коли тільки можливо, повинні вибирати життя. П. Рамсей дотримується поглядів, що людина не повинна вибирати смерть, але може сама вирішувати, як їй жити в період смертельної хвороби. Це зовсім не те саме, що насильно перервати своє або чуже життя й перекреслити осмисленість і цінність людського життя як такого (In center).

У сучасному світі евтаназія законодавчо прийнята в Голландії. Парламент держави прийняв постанову, яка легалізувала евтаназію на прохання смертельно хворих, яку пізніше (1995 р.) застосовано щодо фізично або психічно важкохворих осіб (Ішук, 2003, с. 56–57).

Нинішнє суспільство, а особливо біоетика, дуже серйозно починають замислюватися над цією проблемою. З погляду біологічно-етичної науки прихильники «за» евтаназію наводять слабкі аргументи в її захист. Противники ж висувують такі факти, як те, що все це набирає форми «вбивства зі співчуття». Фактично йде викривлення поняття «любов» і «повага ближнього». У реальності повинна бути солідарність із чужим болем, а не вбивство. Також великим перебільшенням є те, що такий тип вбивства є найрадикальнішим методом зменшення болю й найбільш «гуманним» підходом до проблеми.

Одним із найсучасніших напрямів медицини, який розвивається досить бурхливо по всьому світові, є напрям генної інженерії та регенеративних технологій. Завдяки цьому багато хвороб, які раніше не піддавалися лікуванню, тепер можуть бути вилікуваними. Як приклад можна згадати певні види спадкової патології. За допомогою генної інженерії можна корегувати певні спадковості на клітинному рівні при введенні в клітини хворого необхідних генів на місце відсутніх або хворих. Також можна тут як прикладу навести той факт, що завдяки стовбуровим клітинам можна відновлювати ушкоджені або втрачені тканини.

Однак у цьому питанні потрібно враховувати два аспекти: перше – це джерело походження стовбурових клітин. Сучасна медицина знайшла альтернативне джерело отримання цього матеріалу. Зараз медики все частіше звертаються до індукованих плюрипотентних стовбурових клітин – це клітини дорослого організму, які повертають у так званий «первинний стан» за допомогою генних маніпуляцій. Отримувати стовбурові клітини можна шляхом вилучення їх із тканин ембріона. Основний недолік полягає в тому, що ці клітини, які не є ембріональними, являють собою небезпеку мутації цих клітин. А це є ще однією проблемою та викликом для сучасної біоетики (Кришталь, 2005, с. 144).

Ще одним важливим питанням для біоетичної науки є запліднення «*in vitro*». Це досягнення сучасності тепер є ще й проблемою, адже біоетика порушує питання про статус людського ембріона, права та обов'язки донорів статевих клітин тощо. Поряд із цим вона й розглядає й той факт, що запліднення «*in vitro*» надало шанс для багатьох безплідних сімей продовжити свій рід. При цьому на особливу увагу заслуговує біоетичний аспект майбутнього здоров'я жінок, які під час застосування цих новітніх технологій продовження роду мають певні гінекологічні та паталогічні проблеми.

Крім того, водночас важливою є ще одна медико-правова проблема, а саме вплив допоміжних репродуктивних технологій на подальший перебіг вагітності. Біоетика наголошує на тому, що не все можна спланувати. Тому актуальним є питання біоетичної експертизи, тобто підготовки пацієнток до використання методу запліднення «в пробірці». «*In vitro*» – це не лише спосіб запліднення, а ще спосіб медичних досліджень.

Попереднє вивчення лікарських засобів є одним із найважливіших етапів перед використанням їх у лікуванні. Метою таких досліджень є найперше забезпечення максимальної безпеки застосування того чи іншого медичного препарату як під час клінічних випробувань, так і під час його використання в подальшому.

Усім відомо, що досить часто для цього медицина використовує піддослідних тварин, аби визначити правильне дозування та інші, пов'язані із цим дії. Ці дослідження, звичайно ж, супроводжуються болем, стресами, стражданням і часто-густо смертю піддослідних тварин (Бойко, 2008, с. 10).

Цей варіант розуміння поняття *in vitro* є важливим, тому що тут розглядається максимальне дотримання біоетичних принципів. Тому є певні правила, які використовуються під час клінічного вивчення токсичності й безпеки лікарських засобів не лише для людей, а й для тварин, медичної техніки тощо. Усе це здійснюється з принципами застосування міжнародних правил із належної лабораторної практики (Good Laboratory Practice – GLP).

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на позицію християнських церков. У документах Православної Церкви, зокрема, підкреслюється важливість ознайомлення викладачів та учнів медичних навчальних закладів з основами православних віровчення та орієнтованої біомедичної етики. Акцентується увага на важливості встановлення правильних взаємовідносин між лікарем і пацієнтом, що повинні будуватися на повазі цілісності, вільного вибору й гідності особистості. При цьому лікарська допомога має бути ефективною, доступною всім членам суспільства, незалежно від їхнього матеріального достатку та соціального становища (УПЦ). Стосовно позиції православ'я, то воно вважає кожну смерть, яка настала неприродним шляхом, протидією Божій волі, а будь-яка медична дія, котра не є спрямованою на те, щоб захистити та продовжити життя, оцінюється як неетична. Воно зазначає: «Завжди існує вірогідність помилкового діагнозу або несподіваного повороту хвороби, можливо, навіть дива» (УПЦ, 2020). Саме тому не дозволяється ні обмеження лікування, ні відмова від нього, навіть тоді, коли хворий знаходиться при свідомості та просить про припинення лікування, котре, можливо, і зможе зберегти його від летального завершення земного існування, моральним обов'язком лікаря є вмовити пацієнта не робити подібного кроку.

Розглядаючи позицію католиків, можемо зазначити, що вона переважно нормативна – ґрунтується виключно на заповіді «Не убий!» Також вона ґрунтується на принципі, що лише один Бог має владу над життям і смертю. Тому будь-яка людська дія, яка може припинити існування людини, – чи це евтаназія, чи суїцид – є неприпустимими.

Стосовно протестантської позиції, то вона є більш ліберальнішою. Проф. Жан Жансен виходить із положення, що життя – це дарунок людині від Бога. Тобто робиться акцент на автономії та на Божій доброті. Проте в такому випадку на людину лягає особистісна відповідальність за подібний дарунок.

Однією з причин негативного ставлення представників християнства є той факт, що життя – це дарунок Бога, ніхто не має права бути його господарем і розпоряджатися ним на власний розсуд, адже мета людського земного існування – це досягнення найвищої мети. Також звертається увага на те, що медицина покликана, щоб продовжити, а не скоротити перебування людини на землі, для цього вона має всі можливості, адже протягом усього свого існування створюються все нові та нові засоби для лікування важких хвороб. Свідченням того є те, що раніше хвороби, які вважалися невиліковними, а в теперішній час проти них знайдено панацею.

Висновки. Отже, біоетика займається дослідженням питань клонування, евтаназії, генної інженерії, абортів, штучного запліднення. Ці питання є актуальними й важливими в контексті розвитку сучасного суспільства. Прагнення біоетики в контексті трактування змісту цих понять – необхідність змінити ставлення людини до життя, зважаючи на її гідність як центральний пункт європейської, релігійної та культурної спадщини. Біоетика спонукає, щоб моральний закон став основою цивільного права, аби життя людини набуло належної поваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко І. Біоетика: Скрипти для студентів. Львів : Видавництво УКУ, 2008. 198 с.
2. Ішук Н.В. (2003). Біоетика у контексті сучасного православ'я. *Суспільство. Держава. Армія. Серія «Суспільні науки»* : збірник наукових праць. Київ : Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації НТУУ КПІ, 2003. Випуск 6–7. С. 75–85.

3. Кришталь Г. Евтаназія в контексті права на гідну смерть. *Вісник Інституту родини та подружнього життя Українського Католицького Університету*. Львів, 2005. № 4.

4. Матеріали з IV Національного конгресу з біоетики. Київ, 2010. 235 с.

5. Москаленко В.Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2005.

6. Основи Соціальної концепції Української Православної Церкви. Київ : Інформаційно-видавничий центр Української Православної Церкви. 2002. 156 с.

7. УПЦ. Проблеми біоетики: православний погляд. URL: <http://orthodox.org.ua/uk/publikatsii/2009/04/14/4831.html> (дата звернення: 18.12.2020). The center for bioethics and culturturnet works. URL: <http://www.cbcnetwork.org/2013/09/call-for-nominations-the-2014-paul-ramsey-award-for-excellence-in-bioethics/> (дата звернення: 18.12.2020).

REFERENCES

1. Bojko I. (2008). Bioetyka: Skrypty dlja studentiv [Bioethics: Skrypty dlja studentiv]. Ljviv : Vydavnytvo UKU [in Ukrainian].

2. Ishhuk N.V. (2003). Bioetyka u konteksti suchasnohogo pravoslavja [Bioethics in the context of modern Orthodoxy]. *Suspiljstvo. Derzhava. Armija: Zbirnyk naukovykh pracj. Suspiljni nauky. – Society. State. Army: Colection. scientific works. Social sciences.* (Issue 6–7) , (pp. 75–85). K. : Vijsjkovyj instytut telekomunikacij ta informatyzaciji NTUU KPI [in Ukrainian].

3. Kryshstalj Gh. (2005). Evtanazija v konteksti prava na ghidnu smertj [Euthanasia in the context of the right to a dignified death]. *Visnyk Instytutu rodyny ta podruzhnjogho zhyttja Ukrajinsjkogho Katolycjkogho Universytetu – Bulletin of the Institute of Family and Marital Life of the Ukrainian Catholic University.* 4, Ljviv [in Ukrainian].

4. Materialy z IV Nacionaljnogho konghresu z bioetyky [Proceedings of the IV National Congress of Bioethics]. 2010 [in Ukrainian].

5. Moskalenko V.F. (2005). Bioetyka: filosofsjko-metodologichni ta socialjno-medychni problemy [Bioethics: philosophical-methodological and socio-medical problems]. Vinnycja: Nova Knygha [in Ukrainian].

6. Osnovy Socialjnoji koncepciji Ukrajinsjkoji Pravoslavnoji Cerkvy [Fundamentals of the Social Concept of the Ukrainian Orthodox Church]. Kyjiv: Informacijno-vydavnychyj centr Ukrajinsjkoji Pravoslavnoji Cerkvy (2002) [in Ukrainian].

7. UPC. Problemy bioetyky: pravoslavnyj pohljad [UOC. Problems of bioethics: the Orthodox view]. Retrieved December, 18, 2020 from <http://orthodox.org.ua/uk/publikatsii/2009/04/14/4831.html> [in Ukrainian].